

Рассмотрены основные теоретические положения осуществления налогового контроля в Украине. На основе функционального и системного подходов определена сущность таких понятий, как налоговый контроль, налоговое контролирование и система налогового контроля. Определены основные элементы системы налогового контроля в Украине и их взаимосвязь. Обоснована особая роль налогового контроля в системе государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление, налоговый контроль, система налогового контроля.

Kizlo M.V., Rosoha R.V. Tax control system: nature and structure

The basic theoretical principles of tax control in Ukraine are determined. On the basis of functional and system approaches the essence of such terms as tax control, tax controlling and tax control system are grounded. The basic elements of tax control system in Ukraine and their relationship are given. The special role of tax control in the public administration is proved.

Keywords: public administration, tax control, tax control system.

УДК 336.27+338.27/(47)

Доц. І.Ю. Кондрат, канд. екон. наук;
магістрант С.Я. Фаріон – НУ "Львівська політехніка"

**ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ
ЯК ФАКТОРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Проаналізовано показники державного боргу з погляду економічної безпеки України. Досліджено основні тенденції динаміки дефіциту державного бюджету, державного боргу та ВВП України за 2005-2010 рр. та виведено математичні закономірності їх зростання. Здійснено прогноз показника відношення прямого державного боргу України до ВВП України на 2011-2015 рр.

Постановка проблеми. Існування дефіциту державного бюджету України, що покривається здебільшого за рахунок залучення державних позик викликає стрімке зростання державного боргу та зниження економічної безпеки України. Така динаміка державного боргу загрожує виникненню боргової кризи.

У перехідній економіці України тенденції динаміки державного боргу набувають характеру фінансової та соціально-політичної проблеми, яка потребує розроблення ефективного механізму управління державним боргом. Питання державного боргу та економічної безпеки було досліджено у працях таких вітчизняних економістів, як: В. Дудченко [5], А. Мних [6], Н. Мороз [4], О. Царук [7].

Мороз Н. стверджує, що величина державного боргу та дефіциту державного бюджету свідчить про раціональність і ефективність фінансової політики держави та регулюється законодавством. Великий обсяг державного боргу є тягарем для видаткової частини бюджету, оскільки потребує витрат на обслуговування боргу [4].

Царук О. вважає, що основною причиною виникнення державного боргу є необхідність фінансування дефіциту державного бюджету. Відповідно, аналіз формування державного боргу та оцінка його впливу на економіку має здійснюватись із врахуванням взаємозв'язків джерел фінансування дефіциту бюджету з іншими макроекономічними показниками [7].

Дудченко В. обґрунтовує, що важливими показниками оцінки ступеня ризику виникнення дефолту є сукупний борг країни до її номінального ВВП та державний борг (уряду та центрального банку) країни до її номінального ВВП [5].

Мних А. визначає, що основними показниками оцінки стану державного боргу та боргової залежності країни є співвідношення обсягу державного боргу до ВВП (критичний рівень – 60 %); обсягу державного боргу та доходів Державного бюджету України (критичний рівень – 300 %); платежів за державним боргом та ВВП (критичний рівень – 7 %); планових платежів з обслуговування державного боргу та експорту товарів і послуг (критичний рівень – 20-25 %). Для відображення взаємозв'язку боргу з відтворювальними процесами в економіці та соціальним розвитком країни вчений пропонує враховувати чисельність населення та його приріст, зокрема використовувати показники державного боргу на одну особу, відношення приросту державного боргу до природного приросту населення [6].

Постановка завдання. Основним завданням цієї роботи є аналіз сучасного стану та основних тенденцій державного боргу України, дефіциту державного бюджету та обсягів ВВП України, а також прогнозування обсягів прямого державного боргу та показника відношення державного боргу до ВВП України з метою корегування бюджетної політики.

Виклад основного матеріалу. Важливою проблемою державної економічної політики України в сучасних умовах фінансової кризи є економічне забезпечення держави. Під економічною безпекою розуміють такий стан національної економіки, за якого забезпечується захист національних інтересів, стабільний розвиток економіки та її розширене відтворення, а також стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Для більш детального аналізу сучасного стану економічної безпеки України та прогнозування його змін у майбутньому розглянемо державний борг України як один з найважливіших показників економічної безпеки.

Згідно зі законодавством України, державний борг – це загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, зокрема боргові зобов'язання держави, що починають діяти результати виданих гарантій за кредитами або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [1].

Державний борг є важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави, дає змогу здійснити обрану економічну стратегію, залучити кошти для вирішення важливих економічних питань та реалізації проєктів. Тому наявність державного боргу не лише у країн з перехідною економікою, але й у високорозвинених країнах має свої об'єктивні причини. Водночас накопичення державного боргу має й негативну сторону, адже значна величина цього показника збільшує витрати на обслуговування державного боргу, знижує фінансову стійкість та загрожує економічній безпеці держави.

Величина державного боргу України протягом 2005-2010 рр. постійно зростала (рис. 1). За останні три роки в умовах фінансової кризи темпи зростання державного боргу значно збільшились. Така ситуація негативно впливає на стан економічної безпеки України, оскільки зростає навантаження на державний бюджет через збільшення виплат на обслуговування державного боргу.

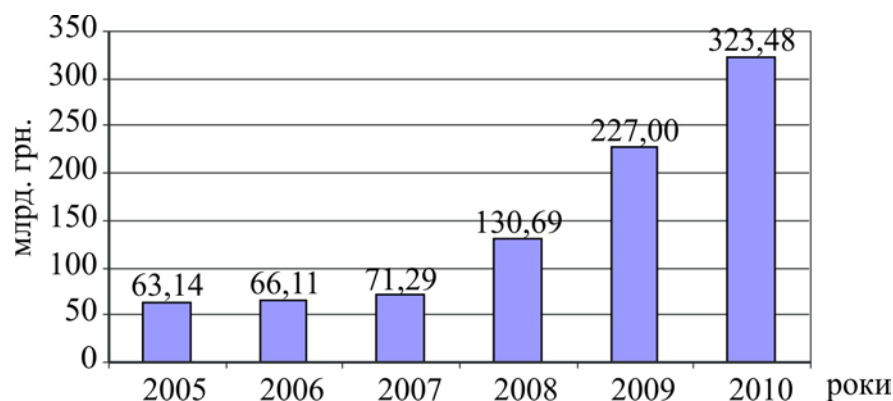

Рис. 1. Динаміка прямого державного боргу України у 2005-2010 рр. [2]

Вагомим фактором, що впливає на величину державного боргу України є розмір дефіциту державного бюджету України, оскільки більшість державних запозичень України здійснюються для фінансування його покриття. Тому для точнішого прогнозування рівня державного боргу України варто спершу здійснити прогноз величини дефіциту державного бюджету України.

Динаміка дефіциту державного бюджету України (рис. 2) свідчить про постійне, за винятком 2006 р., зростання цього показника. Пряма залежність між рівнем дефіциту державного бюджету України та часом зумовлена відставанням темпів зростання видатків бюджету від темпів зростання його дохідної частини.

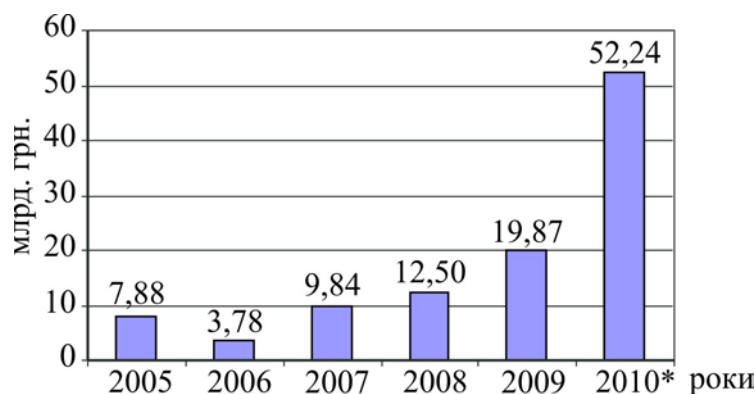

Рис. 2. Динаміка дефіциту державного бюджету України у 2005-2010 рр. [2]
(* дані станом на 30.11.2010)

Постійне збільшення темпів зростання дефіциту державного бюджету України з часом свідчить про їхню нелінійну залежність. Для прогнозування величини дефіциту державного бюджету України використаємо квадратичне рівняння регресії: $y = a * t^2 + b * t + c$, в якій y – величина дефіциту; t – фактор часу. Для знаходження параметрів a , b та c розв'яжемо систему рівнянь:

$$\begin{cases} a \sum t_i^4 + b \sum t_i^3 + c \sum t_i^2 = \sum t_i^2 y_i \\ a \sum t_i^3 + b \sum t_i^2 + c \sum t_i = \sum t_i y_i \\ a \sum t_i^2 + b \sum t_i + nc = \sum y_i \end{cases}$$

Дані проміжних розрахунків представлено в табл. 1.

Залежність обсягу дефіциту державного бюджету України (y) від часу (t) представлено на рис. 3 та описано рівнянням $y = 3349,5t^2 - 15653t + 21669$; $\sigma = 3984,28$; $V = 0,225$. Для цього рівняння коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9396$,

що свідчить про щільний зв'язок між факторами та дає змогу використовувати цю модель для прогнозування рівня дефіциту державного бюджету в майбутньому.

Табл. 1. Дані для розрахунку рівняння залежності величини дефіциту державного бюджету України від часу

Роки	Величина дефіциту державного бюджету України (y)	t	t ²	t ³	t ⁴	t ² * y	t * y
2005	7876,2	1	1	1	1	7876,2	7876,2
2006	3 776,60	2	4	8	16	15106,4	7553,2
2007	9 842,90	3	9	27	81	88586,1	29528,7
2008	12 502,00	4	16	64	256	200032	50008
2009	19 872,80	5	25	125	625	496820	99364
2010*	52244,40	6	36	216	1296	1880798,4	313466,4
Сума	106114,90	21	91	441	2275	2689219,10	507796,5

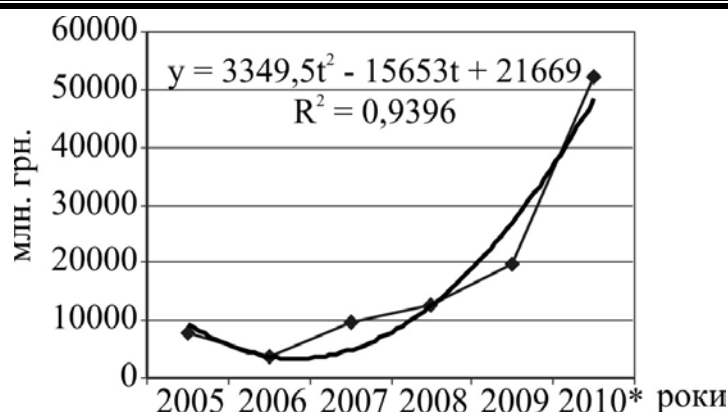

Рис. 3. Залежність рівня дефіциту державного бюджету України від часу [2]

Обсяг дефіциту державного бюджету (y) є основним фактором зростання державного боргу (z) і прямо впливає на його величину, тому для виведення взаємозв'язку між ними доцільно буде застосувати лінійне рівняння регресії. Для знаходження параметрів рівняння розв'яжемо систему:

$$\begin{cases} a * \Sigma y + b * \Sigma y^2 = \Sigma z * y \\ a * n + b * \Sigma y = \Sigma z \end{cases}$$

Дані проміжних розрахунків представлено в табл. 2.

Табл. 2. Дані для розрахунку рівняння залежності величини державного боргу України від обсягу дефіциту державного бюджету України

Роки	Величина державного боргу України (Z)	y	z*y	y ²	Z _{теор}	z-Z _{теор}	(z-Z _{теор}) ²
2005	63144,62	7876,2	497339656	62034526,44	91599,10	-28454,48	809657464,4
2006	66113,79	3 776,6	249685339,3	14262707,56	68467,34	-2353,55	5539193,876
2007	71 294,28	9 842,9	701742468,6	96882680,41	102696,09	-31401,81	986073934,6
2008	130 689,65	12 502,0	1633882004	156300004	117699,92	12989,73	168733197,3
2009	226996,31	19 872,8	4511052269	394928179,8	159289,24	67707,07	4584247569
2010	323457,20	52244,4	16898827340	2729477331	341944,16	-18486,96	341767768,3
Сума	881695,85	106114,9	24492529077,32	3453885430			6896019128

Залежність величини державного боргу України від обсягу дефіциту державного бюджету України зображено на рис. 4 та описано рівнянням $Z=5,6424y+47158$ (рис. 4); $\sigma=33901,86604$; $V=0,231$.

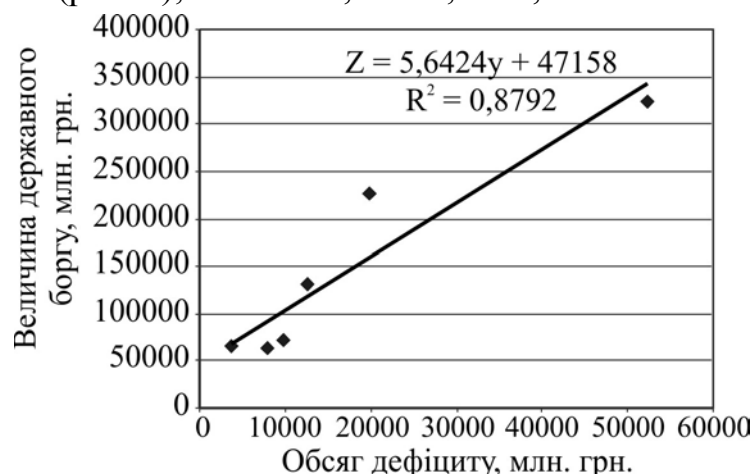

Рис. 4. Залежність величини державного боргу України від обсягу дефіциту державного бюджету України

Коефіцієнт детермінації $R^2=0,8792$ свідчить, що величина державного боргу на 87,92 % залежить від величини дефіциту державного бюджету, а на 12,08 % – від інших факторів. Це дає нам змогу використовувати отриману модель для прогнозування рівня державного боргу України. У комплексі з моделлю для прогнозу дефіциту державного бюджету України ми можемо отримати прогнозні значення державного боргу України у 2011-2015 рр. (табл. 3).

Табл. 3. Прогнозні значення обсягів дефіциту державного бюджету та прямого державного боргу України у 2011-2015 роках

Показник	Період, роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг дефіциту державного бюджету України, млн грн	76223,5	110813	152101,5	200089	254775,5
Величина прямого державного боргу України, млн грн	477244,9	672414,2	905382,2	1176148,9	1484714,5

На основі проведених розрахунків можемо зробити висновок про те, що величина прямого державного боргу України зростатиме при незмінній борговій політиці держави. Проте зростання абсолютної величини державного боргу ще не дає підстав для прогнозу зміни економічної безпеки держави, оскільки на його величину впливає інфляція та разом із державним боргом зростає величина ВВП.

Важливим показником економічної безпеки держави є відношення державного боргу до величини ВВП. Відповідно до вимог Маастрихтської угоди державний борг не повинен становити понад 60 % ВВП країни. Якщо величина даного показника перевищує критичний рівень, то можна стверджувати про загрозливий стан економічної безпеки держави.

Прогнозування величини показника відношення державного боргу до величини ВВП України вимагає обчислення моделі для прогнозування обсягу

ВВП України. Опираючись на статистичні дані (рис. 5) можна стверджувати про постійне, окрім 2009 року, зростання ВВП з часом.

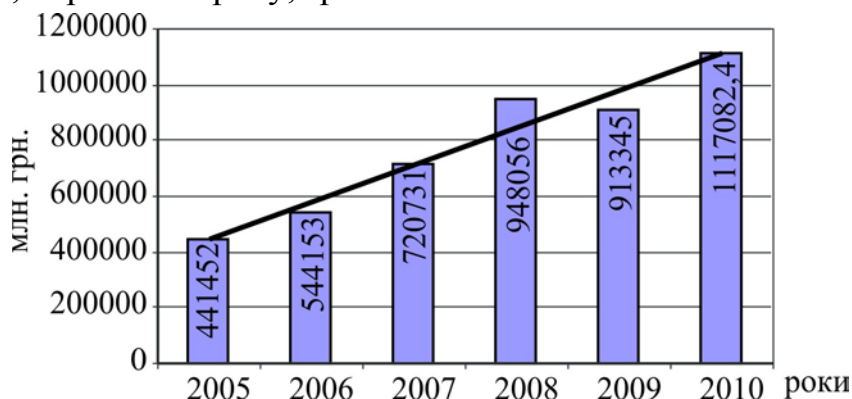

Рис. 5. Динаміка ВВП України у 2005-2010 рр. [3]

Дані проміжних розрахунків для виведення рівняння регресії представлено в табл. 4.

Табл. 4. Дані для розрахунку рівняння залежності величини ВВП України від часу

Роки	ВВП	t	ВВП _{теор}	ВВП-ВВП _{теор}	(ВВП – ВВП _{теор}) ²
2005	441452	1	444157	-2705	7317025,00
2006	544153	2	578816	-34663	1201523569,00
2007	720731	3	713475	7256	52649536,00
2008	948056	4	848134	99922	9984406084,00
2009	913345	5	982793	-69448	4823024704,00
2010	1117082	6	1117452	-369,594	136599,70
	186180,4				16069057517,70

Залежність величини ВВП України (ВВП) від часу (t) описується рівнянням: $ВВП = 134659 \cdot t + 309498$; $\sigma = 51751,1$; $V = 0,278$. Коефіцієнт детермінації цього рівняння $R^2 = 0,9518$ свідчить про щільний зв'язок між факторами та дає змогу застосовувати отриману залежність для прогнозування обсягу ВВП в майбутньому. На основі наведених вище розрахунків та моделей можна здійснити прогноз показника відношення обсягу державного боргу України до величини ВВП України.

Табл. 5. Прогнозовані значення обсягу прямого державного боргу України, ВВП України та їх співвідношення у 2011-2015 рр.

Показник	Період, роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Величина прямого державного боргу України, млн грн	477244,88	672414,18	905382,21	1176148,96	1484714,45
Обсяг ВВП України, млн грн	1252111	1386770	1521429	1656088	1790747
Відношення прямого державного боргу України до ВВП України, %	38,12	48,49	59,51	71,02	82,91

Динаміку показника відношення прямого державного боргу України до ВВП України у 2005-2010 рр. та прогнозовані значення цього показника у 2011-2015 рр., розраховані на основі наведених вище моделей, відображено на рис. 6.

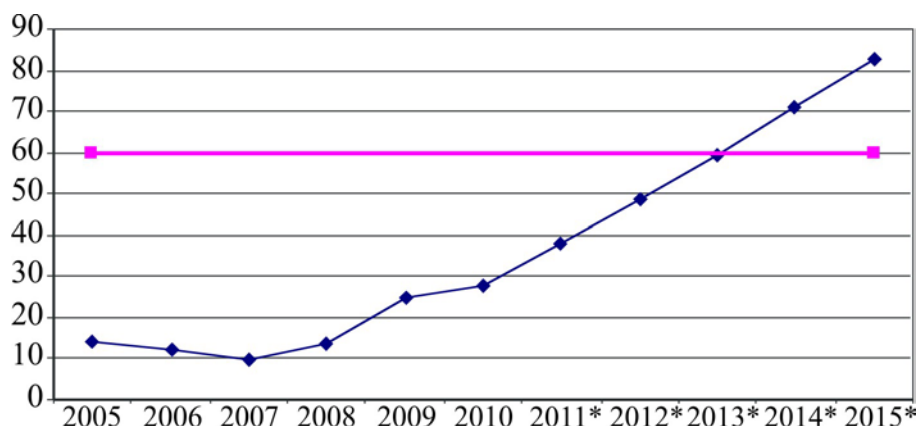

Рис. 6. Динаміка відношення прямого державного боргу України до ВВП України у 2005-2015 рр. (* прогнозовані значення)

Отримані прогнозні значення показника відношення державного боргу України до ВВП України свідчать про стрімке зростання державного боргу України та майбутнє посилення боргової кризи за умов незмінної боргової політики держави. Основною причиною стрімкого приросту величини прямого державного боргу України є щорічне зростання дефіциту державного бюджету України. Своєю чергою збільшення державного боргу України через зростання витрат на його обслуговування спричиняє приріст дефіциту державного бюджету. Виникнення такої "боргової спіралі" сприяє збільшенню темпів зростання державного боргу та дефіциту державного бюджету, погіршує економічну ситуацію України та може спричинити виникнення боргової кризи.

Відповідно до здійсненого прогнозу відношення державного боргу України до ВВП перетне критичну межу в 2013 р. і у 2015 р. досягне 82,91 %. Такий прогноз свідчить про виникнення загроз економічній безпеці України за незмінної бюджетної та боргової політики держави.

Висновки. Обсяг державного боргу України щороку зростає, що спричинено здебільшого зростанням дефіциту державного бюджету України. За незмінної боргової політики Україні загрожуватиме боргова криза. Згідно зі здійсненими прогнозами, рівень державного боргу України у 2013 р. за незмінних тенденцій перевищить критичний рівень (60 % від ВВП), що знижить економічну безпеку держави.

Для вирішення проблем накопичення державного боргу України та подолання негативних тенденцій боргової ситуації потрібно насамперед скоротити обсяги дефіциту державного бюджету України, що і є основною причиною зростання державного боргу.

Скорочення дефіциту державного бюджету України можна досягнути за допомогою низки заходів, основними з яких є: 1) встановлення жорсткої системи контролю та звітності за надходженням і витрачанням коштів, що зменшить вплив "тіньового" сектору економіки, державних зловживань та забезпечить ефективність державних видатків; 2) скорочення видатків на утримання органів державної влади; 3) зменшення видатків на соціальний захист шляхом здійснення пенсійної реформи, зокрема запровадження другого рівня пенсійної системи; 4) розширення бази оподаткування шляхом скорочення податкових пільг; 5) ефективне використання коштів від приватизації державного майна тощо.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 23.12.2010 р., № 2856-VI (2856-17).
2. Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>
3. Держком. статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Мороз Н.П. Стан та основні тенденції розвитку державних фінансів в економічних умовах останніх років // Економічні науки. – Сер.: Облік і фінанси. – 2009. – Вип. 6 (24). – Ч. 2. – С. 65-73.
5. Дудченко В.Ю. Сутність та основні засади програми регулювання державного боргу // Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи : тези доп. 3 Всеукраїнської наук.-практ. конф. аспірантів та молодих вчених, 25-26 жовтня 2007 р. / відп. за вип. Б.І. Пшик. – Львів : Вид-во ЛІБС УБС НБУ, 2007. – С. 36-38.
6. Мних А.М. Механізм оцінки боргового тягара в Україні як спосіб підвищення ефективності державних запозичень / А.М. Мних // Економіка. Фінанси. Право : наук. журнал. – 2010. – № 1. – С. 14-17.
7. Царук О.В. Статистичний аналіз державного боргу України та оцінка його впливу на економіку / О.В. Царук // Банківська справа. – 2007. – № 6. – С. 52-59.

Кондрат И.Ю., Фарион С.Я. Прогнозирование показателей государственного долга как фактора экономической безопасности Украины

Проанализированы показатели государственного долга с точки зрения экономической безопасности Украины. Исследованы основные тенденции динамики дефицита государственного бюджета, государственного долга и ВВП Украины за 2005-2010 гг. и выведены математические закономерности их роста. Осуществлен прогноз показателя отношения прямого государственного долга Украины к ВВП Украины на 2011-2015 гг.

Kondrat I.Yu., Farion S.Ya. Prognostication of national debt indexes as economic security factor of Ukraine

The article analyzes the indicators of public debt in terms of economic security of Ukraine. The main trends in the dynamics of budget deficit, public debt and GDP in Ukraine for the period from 2005 to 2010 are investigated, and mathematical patterns of their growth are constructed. A prediction of the direct public debt related to Ukraine's GDP for 2011-2015 years has been made.

УДК 336.5

*Магістрант Т.М. Костик;
доц. Н.О. Микитюк, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"*

СУТНІСТЬ ВИЗНАННЯ В ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ЗА БУДІВЕЛЬНИМ КОНТРАКТОМ

Розглянуто проблеми визнання доходів і витрат за будівельним контрактом, які впливають на економічні процеси як регіону, так і країни загалом.

Ключові слова: будівництво, доходи, витрати, будівельний контракт

Формулювання проблеми. Розвиток будівельної галузі, як однієї з важливих галузей, сприяє зростанню економіки України та вирішенню багатьох соціально-економічних проблем. Будівельні роботи проводяться за кожним контрактом окремо і протягом тривалого періоду часу. Саме тому важливою проблемою є визнання доходів і витрат, оскільки їх сума визнається за умовою контракту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань організації обліку на підприємствах будівельних галузей присвячено багато робіт,